

Отаргажиева Айжан Айқынқызы

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ ЛАТЫН ӘЛІПБИІНЕ КӨШУДЕГІ МҮМКІНДІГІ

Латын графикасы – қоғамның рухани жаңғыруы мен жаһандануының негізі болып табылады. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2017 жылы 12 сәуірде «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында: «Біріншіден, қазақ тілін біртіндеп латын әліпбиіне көшіру жұмыстарын бастауымыз керек. Біз бұл мәселеге неғұрлым дәйектілік қажеттігін терең түсініп, байыппен қарап келеміз және оған кірісуге Тәуелсіздік алғаннан бері мұқият дайындалдық» деп айтқан еді.

Латын әліпбиіне көшуде бастауыш сынып мұғалімінің мүмкіндіктері бар. Мектеп табалдырығын жаңа аттаған оқушыларға латын әліпбиін меңгеру қиындық туғызбайды. Латын әліпбиіне тиімді үйрету жолдарының бірі – цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану. Әр жаңа нәрсе сияқты бұл әліпби де оқушыларда қызығушылық туғызады. Әсіресе ұялы телефондағы Keyboard қосымшасы қазіргі таңда балаларға латын қарпін тез үйренуге мүмкіндік жасайды. Сондай-ақ, Gaslatyn.kz сайтындағы конвертер, латын әліпбиі, кітапхана блогтары педагогке орасан көмегін жолдайды.

Қазақ тілінің қоғамдық қызметін кеңейтіп, оның маңызын, қажеттілігін табиғи түрде арттыру, жан-жақты дамытудың бірден-бір жолы – тілді міндетті оқытуды жүйелі түрде енгізу, оқыту сапасына қатаң талап қою, оның нәтижелеріне тұрақты бақылау жасау. А.Байтұрсынов қазақ тілінің басқа түркі тілдерінен даралығын анықтап, ұлттың өзіне тән дыбыстық үнін танытатын таңбаларын Әліпбиге енгізді. Байтұрсынов Әліпбиінің қазақ жазуы тарихында жаңа емле (төте жазу) деп аталып, халықты сауаттандыруға ірі бетбұрыс жасады. Білім және ғылым министрі А.Аймағамбетов айтып кеткендей

«Болашақта Ахмет Байтұрсынұлы жасаған әліпби қайтарылатын болады». Осы әліппе негізінде латын графикасын меңгеру тиімді болады деп ойлаймын.

Бұл тақырыпты зерттеген кезде, мен мынадай тұжырым жасауға болады. Латын әліпбиіне көшу – қазақ халқының алға жылжуына, жаңа заман талабына сайт өсіп-өркендеуіне, болашақта еліміздің жан-жақты дамуына үлкен үлес қосып, жемісі мен жеңісін әкелері сөзсіз.

Бастауыш мұғалімі ретінде латын әліпбиін меңгертуде және қолдану барысында туындайтын кедергілерге тоқталатын болсам, басты кедергі табиғи тіліміздің айтылымы мен жазылымына көшу деп ойлаймын, яғни: - латын әліпбиі негізінде әдебиеттердің аздығы; - ата-аналарының латын әліпбиін меңгермеуі; (себебі бастауыш буында көбінесе үй тапсырмасын орындауда ата-аналары қадағалайды) - көптеген қосарлы дыбыстардың жазылуында қателіктер жіберілуі мүмкін. Сондықтан осындай қиындықтарды болжамдай отыра, алдымен латын әліпбиін меңгерту дайындық топтары мен балабақшалардан бастау алуы қажет деп есептеймін.

Ұстаздардың құндылығы – қай пән болмасын тілдің табиғи қалпын сақтау латын әліпбиі арқылы жүзеге асыру қажеттілігі туындайды. Латын графикасы негізіндегі оқу мен жазуды оқушыларға қалай жеткіземін? Оқу үдерісін қалай ұйымдастырамын? деген сұрақтарға ойлану қажет. Сонда ғана оқушыларда ішкі мотивация болады деп ойлаймын. Жаңа жазуды меңгеру барысында әрбір оқушының алдында, ең алдымен, барынша жылдам әрі сауатты жазу және қарқынды оқу дағдысын қалыптастыру қажеттілігі туындайтыны белгілі. Сол себепті жаңа емлеге сәйкес түзілген тапсырмалар жүйесі, негізінен, жазылым және оқылым дағдыларын меңгертуге бағытталады. Жазылым тапсырмалары қолдағды қалыптастыра отырып, емле ережелерін меңгертуге көмектессе, оқылым тапсырмалары көздағды қалыптастыру арқылы қармап оқуға баулиды. Сонымен қатар оқылым тапсырмалары орфоэпия заңдылықтарын меңгерту мақсатын көздейді. Нақтылап айтқанда, тапсырмалардың мазмұны неғұрлым оқушыға қатысты және жақын болса, сол ғұрлым латын қарпін тез үйренеді. Сол себептен, бастауыш сынып мұғалімінің латын әліпбиіне көшуде

күзiреттiлiгi неде? - қазақ тiлi әлiпбиiн латын графикасына көшiру жағдайында бастауыш сынып мұғалiмi бiлiктiлiктi арттыру жолдарын қарастыру;

-латын әлiпбиiне педагогтың құндылық бағдары және оның мәдениетiнiң аралас көрсеткiштерi (сөйлеу, қарым-қатынас стилi, өзiне және өз қызметiне, аралас бiлiм салаларына және т.б. қарым-қатынасын) бiлiм алушыларға үлгi болу қажет; - мұғалiмнiң өзi де оқушыларды да латын қарпiне үйрету мақсатында нақты қолданылатын тиiмдi әдiс-тәсiлдердi бiлу; -бастауыш сынып мұғалiмi латын қарпiне үйреуде алдыңғы қатарда болғандықтан АКТ ресурстарын қолдануына назар аудару; -қоғамдық ортада латын қарпiне байланысты мәселелiк сұрақтар төңiрегiндегi шешiмдер туралы хабардар болу. Бiлiм беру технологиясының бiрi, латын қарпiн үйренуге тиiмдi технология – айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылымды дамытуға мүмкiндiк беретiн сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы.

Қорыта келе, латын тiлiнiң тиiмдi тұстарын көрсетуге болады. Латынға көшкенiмiзде ұтатын тұстарымыз төмендегiдей: Бiрiншiден, тiл тазалығы мәселесi. Тiлiмiздегi қазiргi жат дыбыстарды таңбалайтын әрiптердi қысқартып, сол арқылы қазақ тiлiнiң табиғи таза қалпын сақтауға мүмкiндiк аламыз. Екiншiден, қазақ тiлiн оқытқан уақытта басы артық таңбаларға қатысты емле, ережелердiң қысқаратыны белгiлi. Ол мектептен бастап барлық оқу орындарында оқыту үрдiсiн жеңiлдетедi. Уақыт та, қаржы да үнемделедi. Үшiншiден, латын әлiпбиiне көшу – қазақ тiлiнiң халықаралық дәрежеге шығуына жол ашады. Қазақ тiлiне компьютерлiк жаңа технологиялар арқылы халықаралық ақпарат кеңiстiгiне кiрiруге тиiмдi жолдар ашылады.

Әдебиет тiзiмi:

1. Аханов К.А. Тiл бiлiмiнiң негiздерi. –Алматы: Мектеп, 2010. -390б.
2. Мергенбаев Е. Қазақ тiлiнiң сөзөзгерiм жүйесi. –Алматы: Санат,2014. - 228б.
3. Маманов Ы.Е. Қазақ тiлi (лекциялардың текстерi). – Алматы:ҚазМУ баспасы, 2013. - 90б.